

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

KELÂM TARİHİ

Editör
Ramazan Yıldırım

Yazarlar
Prof. Dr. Ömer AYDIN
Doç. Dr. Ramazan YILDIRIM
Yrd. Doç. Dr. Fikret SOYAL
Yrd. Doç. Dr. Mustafa CAN
Yrd. Doç. Dr. Rıdvan ÖZDİNÇ
Arş. Gör. M. Yuşa YAŞAR
Arş. Gör. A. Fikri YAVUZ

İşaret

İŞARET YAYINLARI: 180

Araştırma - İnceleme

Eserin Adı

KELÂM TARİHİ

Editör

Doç. Dr. Ramazan YILDIRIM

Yazarlar

Prof. Dr. Ömer AYDIN, Doç. Dr. Ramazan YILDIRIM
Yrd. Doç. Dr. Fikret SOYAL, Yrd. Doç. Dr. Mustafa CAN
Yrd. Doç. Dr. Rıdvan ÖZDİNÇ, Arş. Gör. M. Yuşa YAŞAR
Arş. Gör. A. Fikri YAVUZ

1. Baskı: İstanbul, 2017

© İşaret Yayınları

Yayın Yönetmeni

Dr. İsmet Uçma

Mizanpaj

DBY Ajans

Kapak Tasarımı

Yunus Karaarslan

Baskı-Cilt

Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102
Topkapı / İstanbul Tel: 0212 483 47 91-92
(Sertifika No: 11964)

ISBN 978-975-350-315-0

Sertifika no: 15826

Mizanpaj programı: InDesign

Karakter: Utopia Std; *Metin:* 10,5/14,2 pt. *Dipnotlar:* 9/12 pt.

İŞARET YAYINLARI

Hobyar Mah. Ankara Cad. Ünal Han No: 21/1
34110 Cağaloğlu / İstanbul

Tel: +90 212 519 17 28 - 528 30 63 Faks: +90 212 528 30 59
isaret@isaretyayinlari.com.tr • www.isaretyayinlari.com.tr

İçindekiler

Önsöz	11
Giriş: Kelâm İlmi ve İsimleri	15
A. Kelâm İlminin Tanımı, Konusu ve Amacı	15
B. Kelâmın Diğer İlimler Arasındaki Yeri ve Önemi	19
C. Kelâm İlmi için Kullanılan İsimler	21
1. İlmu'l-Akâid	21
2. el-Fıkhu'l-Ekber	22
3. İlmu't-Tevhîd	22
4. İlmu't-Tevhîd Ve's-Sıfât	23
5. İlmu Usulî'd-Dîn	24
6. İlmu'n-Nazar ve'l-İstidlâl	24
7. İlmu'l-Kelâm	25

BİRİNCİ KISIM

Sistemik Dönem Öncesi Kelam Tarihi / 27

1. Bölüm: Kelâm İlminin Teşekkül Öncesi Dönemi	29
A. Kur'an-ı Kerim: Yeni Bir Zihniyet İnşası	29
B. Hz. Peygamber: Dinî Sorulara ve Sorunlara Yerinde Çözüm	33

2. Bölüm: Kelâmî Yorumların Ortaya Çıkış Sebepleri	39
A. İnsan unsuru ve toplumsal yapı.....	42
B. Siyasî sebepler.....	43
C. Diğer kültür ve medeniyetlerle karşılaşma	44
D. Dinî nasların farklı yorumlanması	55
3. Bölüm: Hz. Peygamber sonrası Sahabe arasındaki	
İlk İhtilaflar	57
A. Kırtas Hadisesi.....	58
B. Usâme b. Zeyd Ordusu.....	59
C. Hilâfet tartışmaları.....	59
D. Hz. Peygamber'in mirası meselesi.....	60
E. Zekât vermeyenler meselesi	61
F. Hz. Osman'ın şehit edilmesi.....	62
G. Cemal Hadisesi	63
H. Sıffin olayı [hakem meselesi]	65
4. Bölüm: Oluşum dönemi kelâm ekolleri	69
A. Hâricîlik.....	69
B. Şîîlik.....	71
C. Cebriyye	74
D. Mürcie	76
5. Bölüm: Farklı yorumlanan bazı kelâmî konular	83
A. Büyük günah işleyeninin durumu	83
B. Hilâfet/İmâmet.....	86
C. Kader veya insanın özgürlüğü.....	90
D. İlâhî sıfatlar.....	94
6. Bölüm: Kelâm ilminin geçirdiği dönemler	97
A. Kelâm ilminin ekolleşme dönemi.....	98
B. Müttekaddimûn dönemi: Kelâm ile felsefenin	
Tanışması.....	100

C. Müteahhirûn dönemi: Kelâm ile felsefenin	
Kaynaşması.....	104
7. Bölüm: Yeni İlm-i Kelâm dönemi	111
A. Kelâm ilminde yenilik arayışlarının sebepleri	112
1. Mevcut durum ve arayışlar.....	112
2. Oryantalistlerin iddiaları	115
B. Kelâm ilminin yenilenmesi.....	116
C. Yeni İlmî Kelâm'ın temsilcileri, eserleri ve görüşleri ...	122
1. Yeni İlm-i Kelâm temsilcileri	122
2. Yeni İlm-i Kelâm döneminde kelâmî meseleler.....	129
3. Yeni İlmî Kelâm'ın temel hususiyetleri.....	131

İKİNCİ KISIM

SistematiK Dönem Kelâm Ekolleri / 137

1. Bölüm: Mu'tezile	139
A. Mu'tezile'nin teşekkül süreci	139
1. Tanım ve isimlendirme.....	139
2. Sosyo-Politik ve Dinî ortam	144
3. Mu'tezile'nin beş esası.....	157
4. Mutezilî düşüncede farklılaşma süreci	167
B. Mutezile'nin öncü âlimleri.....	169
1. Vâsıl b. Atâ (80-131)	169
2. Amr b. Ubeyd (80-144).....	171
3. Ebu'l-Hüzeyl el-Allâf (135-226).....	172
4. Bısr b. el-Mu'temir (ö. 210/825).....	174
5. Nazzâm (ö. 231/845).....	176
6. Sümâme b. Eşres (ö. 213/828).....	179
7. el-Câhız (ö. 255/869)	181
8. Ebu'l-Hüseyn el-Hayyât (ö. 300/913)	182
9. Cübbâiler.....	182
10. Kâdî Abdülcebbâr (ö. 415/1025).....	186

11. Hâkim el-Cüşemî (413-494)	187
12. ez-Zemahşerî (467-538).....	190
C. Mutezile'nin İslam Düşüncesine Etkisi	192
2. Bölüm: Selefiyye	195
A. Selef Kavramı.....	195
B. Selefilige Verilen İsimler [İsimlendirme]	197
C. Selefiyye'nin Öncüleri.....	198
D. Selefe İttiba Vurgusu.....	200
E. Selefiyyenin Gayesi-Metodu	202
1. Müteşabih Ayetleri Te'vil	205
2. Rey ile hüküm	206
F. Selef Akidesinin Esasları	208
G. Selefiyye'nin Genel Akaid Esasları.....	210
3. Bölüm: Eş'arîlik	213
A. İmam Eş'arî'nin Fikrî Merhaleleri ve Eserleri	213
1. Hayatı ve Eserleri.....	213
2. Eş'arî'nin Mu'tezilî Düşünceye Farklılaşması	220
B. Eş'arîliğin Teşekkül Süreci ve Önemli Âlimleri.....	223
1. Mütekaddimûn Dönemi: Temel Konular ve Âlimler...227	
2. Müteahhirun Dönemi: Temel Konular ve Âlimleri...235	
C. Eş'arîliğin Temel Kelâmî Görüşleri.....	241
1. Bilgi	242
2. Ulûhiyet	243
3. Kader, İnsanın Fiilleri ve Özgürlüğü	245
4. Nübüvvet	248
5. İman-Amel İlişkisi.....	248
6. Âhiret.....	249
7. Hilâfet/İmâmîyet	249
4. Bölüm: Mâtürîdîlik	251
A. İmam Mâtürîdî ve Mâtürîdîliğin Teşekkül Süreci.....	251

1. Mâtürîdî'nin Hayatı ve Eserleri	251
2. Mâtürîdî'nin Yaşadığı Dönemin Sosyo-Politik ve Dinî Ortamı.....	255
3. Kelâm İlmindeki Yeri.....	257
4. Metodu.....	259
5. Tesirleri	261
B. Meşhur Mâtürîdî Âlimleri.....	262
1. Hakîm es-Semerkindî.....	262
2. Ebu'l-Yusr el-Pezdevî.....	265
3. Ebu'l-Muîn en-Neseî.....	267
4. Necmeddîn Ömer en-Neseî	270
5. Nüreddîn es-Sâbûnî.....	272
6. Ebu'l-Berekât En-Neseî	273
7. Beyâzîzâde Ahmed Efendi (Kemâleddîn Beyâzî).....	274
8. Kemal İbnü'l-Hümâm.....	276
C. Mâtürîdîliğin Temel Kelâmî Görüşleri	278
1. Bir Kelâm Ekolü Olarak Mâtürîdîlik.....	278
2. Mâtürîdîliğin Kelâmî Görüşleri.....	279
5. Bölüm: Eş'arîlik ile Maturidîlik Arasındaki Temel Görüş Ayrılıkları	291
A. Giriş.....	291
B. Akıl ve Sorumluluk.....	293
1. Ma'rifetullâh	293
2. Husn ve Kubh.....	295
3. İnsanın Özgürlüğü	296
4. Teklîfu mâ lâ yutâk.....	297
B. Ulûhiyet.....	298
1. Fiilî Sıfatları (Tekvîn).....	298
2. Kelâmulâhî İştîme.....	301
3. Hikmet ve Sebep.....	302
Kaynakça	307

Önsöz

Alemlerin Rabbine hamd olsun, alemlere rahmet olarak gönderilen Allah'ın kutlu elçisine salât ve O'nun güzide yol arkadaşları ile takipçilerine selam olsun.

İslam düşüncesinin en önemli unsurlarından biri olan Kelâm ilmi, müslümanlar arasında siyasî ve itikadî konularda ortaya çıkan farklı yorumların ve bu yorumlarla ilgili yapılan teolojik tartışmaların bir sonucu olarak doğmuştur. Kur'an-ı Kerim nâzil olduğu andan itibaren yeni bir zihniyetin inşasını muştularken Hz. Peygamber de hem bu muştuyu insanlara tebliğ etmiş hem de kendisine tabi olanların karşılaştıkları sorunları yerinde çözüme kavuşturarak risalet görevini yerine getirmiştir.

Birçok dinî, kültürel ve sosyal geleneğin yaşandığı Arabistan yarımadasında tüm insanlara ilâhî bir hitap olarak nazil olan Kur'an-ı Kerîm, yeni bir zihniyet inşa etmek için insanlığı içinde bulunduğu durumdan kurtulmaya davet eden evrensel bir çağrıdır. Hidayet bulmak isteyenleri her şeyden önce kendileriyle ardından da kendileri dışındaki dünyayla hesaplaşarak ve sorgulayarak doğru inanç ve doğru davranış peşinde gitmeyi hedefler. Bunun için de yeni bir zihniyet inşa etmek için insanların birey ve toplum olarak ihtiyaç duydukları tevâd, nübüvvet, âhiret, adalet ve özgürlük gibi temel esasların doğru bir şekilde

içselleştirilmesi gerekiyordu. Bu esaslardan her biri bireyin ve toplumun dünya-ahiret hayatının selameti açısından önemli bir yere sahiptir.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra müslümanlar, din- dünya ilişkisi bağlamında karşılaştıkları yeni sorunları Vayhin ışığını ve Peygamber'in rehberliğini kuşanarak kendilerine bahşedilen akıl nimetinden istifade ile ictihad ederek çözmeye gayret etmişlerdir. İslam'ın sınırlı olan naslarıyla insanların nerdeyse sınırsız olan sorunlarını çözmeye çalışan müslüman alimler, ictihad yoluyla bu naslar ile sorunlar arasındaki köprüyü kurmayı başarmışlardır. İlk müslüman entellektüeller olarak tarihe geçen Mu'tezile ekolünün sistematik temellerini attığı ve sonraki dönemlerde ortaya çıkan Eş'arî ve Mâturidî ekol mensupları tarafından geliştirilerek sürdürülen kelâm metodu İslam'ın inanç konularıyla ilgili sorunlara vahiyden aldığı ilhamla çözümler üretmiştir.

Ortaya çıktığı dönemden günümüze kadar müslümanların karşı karşıya kaldıkları sorunlara cevap üretme bağlamında birçok aşamalardan geçen Kelâm ilmi, bugün de ilk günkü iddiasını muhafaza ederek Temel İslam bilimleri içindeki yerini almıştır. Kelâm ilmi günümüz İlahiyat Fakültelerinde *Sistematik Kelâm*, *Kelâm Tarihi* ve *İslam İnanç Esasları* isimleriyle müfredat içindeki varlığını sürdürmektedir.

Kelâm Tarihi ismini taşıyan bu eser giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Kelâm ilmiyle ilgili genel bilgilere yer verildi. Birinci ana bölümde sistematik dönem öncesi Kelâm ilmi ve tarihiyle ilgili gördüğümüz Kelâm ilminin teşekkül öncesi dönemi, kelâmî yorumların ortaya çıkışı ve farklı yorumlanan bazı olaylar, oluşum dönemi ekolleri (Haricilik, Şîilik, Cebriyye, Mürcie) ve farklı yorumlanan bazı kelâmî konular, kelâm ilminin geçirdiği dönemler ve yeni ilm-i kelâm gibi konular ele alındı. Sistematik dönem kelâm ekolleri ana başlıklı ikinci

bölümde ise Mu'tezile, Selefiyye, Eş'arilik ve Maturidilik gibi oluşumların teşekkül süreçleri, öncü âlimleri ve temel kelâmî görüşleri ve Eş'arilik ile Maturidilik arasındaki görüş ayrılıkları gibi hususlara yer verilmiştir.

Değerli meslektaşlarım Prof. Dr. Ömer Aydın, Yrd. Doç. Dr. Fikret Soyal, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Can, Yrd. Doç. Dr. Rıdvan Özdiñç, Arş. Gör. M. Yuşa Yaşar ve Arş. Gör. A. Fikri Yavuz'un katkılarıyla kaleme aldığımız elinizdeki *Kelâm Tarihi* isimli eser, İlahiyat Fakültelerinin müfredatı gözönünde bulundurularak ders kitabı formatında yayına hazırlanmıştır. Söz konusu bu kitabın içinde yer alan konuların herbiri farklı kalemlerden çıktığı için üslup farklılığının doğal karşılanacağını ümit ediyorum.

Doç. Dr. Ramazan YILDIRIM
İstanbul, Ocak 2017

Giriş

Kelâm İlmi ve İsimleri ^[*]

A. Kelâm İlminin Tanımı, Konusu ve Amacı

Kelâm kelimesi terim olarak, “söz, konuşma, kelime ve delil” anlamlarında kullanılır. Örneğin Kur’ân-ı Kerîm’de geçen *kelânullâh* terimi, “Allâh’ın sözü” demektir. Ayrıca Kur’ân’a, *kelânullâh* isminin verilmesinin sebebi de budur. İslâm’ın inanç esaslarını Kur’ân-ı Kerîm’de beyân edildiği şekilde alıp bu esasları akıl yoluyla açıklayarak temellendirmeyi ve diğer görüşlere karşı savunmayı amaç edinen ilme *Kelâm ilmi* denir.

İslâm âlimleri, Kelâm ilmi’ni farklı açılardan tanımlayarak açıklamaya çalışmışlardır. Bu tanımlardan bazıları Kelâm ilminin amacını esas alırken, bazıları da kelâmın konusunu esas almışlardır. Kelâm ilminin amacını esas alarak tanımlayan âlimler, Kelâm’ın İslâm’ın inanç esaslarını aklî delillerle açıklayan ve bu itikadî esaslara yöneltilen eleştirilere cevap veren ve onları çürüten özelliğini göz önünde bulundurmuşlardır.

Ebû Nasr el-Farâbî (ö. 339/950), Kelâm ilminin amacını esas alarak tanımını şöyle yapar:

[*] Prof. Dr. Ömer AYDIN

gamberlik için bir şart olup olmamasını tartışan iki okul, meseleyi yine hikmet ekseninde tartışmıştır. Eş'arîler, Kur'an kıssalarında pek çok kere geçen Meryem, Hacer, Havva ve Asiye'nin (r.a) vahiy aldıklarını, dolayısıyla nebi oluşlarını iddia ederek, kadınların peygamberliklerini nebilik statüsünde tartışmışlardır. Yani kadınların resul olmayacakları hususunda her iki okul da hemfikirdir. Bunun sebebi ise şeriatta resulün bir erkek olarak imamet gibi vazifelerinden hareketle Eş'arîler bu noktada Mâturîdîlerle hemfikirdir. Yani kadınların risaletini caiz görememeleri naslardan kaynaklanır.

Mâturîdîlerin meseleye tamamen cevaz vermeme sebebi ise yine hikmet gereğidir. Erkeğin yönetim ve yargıya daha münasip olmasından ve kadınların belli dönemlerde hem dîni vecibelerden uzakken hem de aynı anda nübüvvet payesini taşımalarının sakıncalı olabileceği gibi gerekçelerden hareketle hikmet gereği erkeklığın nübüvvet için şart olduğunu iddia etmişlerdir.³⁴

³⁴ Kemalpaşazade, a.g.e., s. 72.

Kaynakça

A. Kitaplar:

- Abdulcebâr, Kâdı Abdulcebâr b. Ahmed, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, Tah. Abdulkerim Osman, Kahire, 1384/1965.
- Abdülbâkî, Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, İstanbul, 1982.
- Abdüllatif Harpûtî, *Tarih-i İlm-i Kelâm*, Necmi-i İstikbâl Matbaası, İstanbul 1332.
- Abdüllatif Harpûtî, *Tenkihu'l-Kelâm fi Akâid-i Ehli'l-İslâm*, Necmi-i İstikbâl Matbaası, İstanbul, 1327.
- Adıvar, Adnan, *Osmanlı Türklerinde İlim*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.
- Akbulut, Ahmet, *Sahabe Devri Siyasi Hadiselerinin Kelâmi Problemlere Etkileri*, Birleşik Yay., İstanbul, 1992.
- Ali el-Karî, Ebu'l-Hasan, *Şerhu Kitâbi-Fıkhi'l-Ekber*, Dârul-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1984.
- Atay, Hüseyin, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1983.
- Ateş, Süleyman, *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meali*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, tsz.
- Atsız, Nihal, *Kemalpaşaoğlunun Eserleri*, Şarkiyat Mecmuası, İstanbul, 1966.

- Aydın, Hakkı, *İslâm Hukuku ve Molla Fenarî*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1991.
- Aydın, Ömer, *Türk Kelâm Bilginleri*, İnsan Yay., İstanbul, 2004.
- Aydınlı, Osman, *Akılci Din Söylemi (Farklı Yönleriyle Mu'tezile Ekolü)*, Ankara, 2010.
- Aziz Ahmed, *Hindistan ve Pakistan'da Modernizm ve İslam*, Çev.: Ahmet Küskün, Yöneliş Yay., İstanbul, 1990.
- Bağdadî, Abdulkâhir b. Tâhir b. Muhammed, *el-Fark beyne'l-Frak*, Tah., Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Beyrut, 1411/1990.
- Bağdadî, Abdulkâhir b. Tâhir b. Muhammed, *Usûlu'd-Dîn*, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1401/1981.
- Bağdâdî, Abdülkahir b. Tahir b. Muhammed, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, trc.: Ethem Ruhi Fiğlalı, TDV, Ankara, 1991.
- Bağdadî, İsmail Paşa, *Hediyyetu'l-Arifin Esmâu'l-Müellifin ve Âsâru'l-Musannifin*, İstanbul, 1951.
- Bâkallânî, Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib b. Muhammed Basri, *et-Temhid fi'r-Red ale'l-Mülhideti'l-Muattıla*, Darü'l-Fikri'l-Arabiyy, Kahire, 1964.
- Bayraktar, Mehmet, *İslâm Düşünce Tarihi*, AÜAÖF. Yay., Eskişehir, 2007.
- Bebek, Âdil, *Mâtürîdî'de Günah Problemi* (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1989.
- Bedevî, Abdurrahman, *Mezâhibu'l-İslamiyyîn*, Beyrut, 1997.
- Beyâzîzâde, Kemâleddin Ahmed, *İşârâtu'l-Merâm min 'İbârâti'l-İmâm*, (nşr. Yûsuf Abdürrezzâk), İstanbul, 1949.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Muvazzah İlm-i Kelâm*.
- Brockelmann, Carl, *GAL*, I-II, Leiden, 1944-1949.
- Buhari, Muhammed b. İsmail, *el-Camiu's-Sahih*, thk., Şuayb Arnavut vd., e'r-Risaletu'l-Alemiyye, Beyrut, 2011.
- Can, Mustafa, *Hakîm es-Semerkandî ve es-Sevâdu'l-A'zam'ı* (MÜ. SBE, YL tezi), İstanbul, 1986.

- Can, Mustafa, *İmam Matürîdî'de Nübüvvet Anlayışı* (MÜ SBE, Doktora tezi), İstanbul 1997
- Cârullah, Zühdi Hasan, *el-Mu'tezile*, Kahire, 1366/1947.
- Cevad Ali, *el-Mufassal fi Tarihi'l-Arab kable'l-İslâm*, Dâru'l-İlm li'l-Melayin, Beyrut, 1973.
- Cuayt, Hişam, *el-Fitne (Cedeliyyetu'd-Din ve's-Siyâse fi'l-İslâmî'l-Mubekkir)*, Beyrut, 2000.
- Cürcânî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *Kitâbu't-Ta'rîfât*, İstanbul, tsz.
- Cürcânî, Ebu'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî Seyyid Şerîf, *Şerhu'l-Mevâkıf*, Haz.: Mahmut Ömer Dimyati, Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Lübnan, 2012.
- Cüşemî, el-Hâkim, *Şerhu Uyûni'l-Mesâil*, el-Camiu'l-Kebîr Kütüphanesi, San'a, no: 212.
- Çağatay, Neşet, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Câhiliyye Çağı*, AÜİF Yay., Ankara, 1982.
- Çelebi, İlyas, *İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin İtikâdî Görüşleri*, İstanbul, 2016.
- Düzgün, Şaban Ali (Ed.), *Kelâm El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012.
- Düzgün, Şaban Ali, *Seyyid Ahmed Han ve Entellektüel Modernizmi*, Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş., Ankara, 1997.
- Ebû Hanîfe, Nu'man b. Sâbit, *el-Fıkhu'l-Ekber*, Çev.: Mustafa Öz, İstanbul, 1992.
- Ebû Zehra, Muhammed, *Ebu Hanîfe, Hayâtuhû ve Asruhû*, Kahire, 1976.
- Ecer, A. Vehbi, *Türk Din Bilgini Mâtürîdî*, Ankara, 1978.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi (Yazır), *Hak Dini Kur'an Dili*, I-X, İstanbul, 1979.
- Erdemci, Cemaleddin, *Kelâm İlmine Giriş*, Dem Yay. İstanbul, 2009.

- Ergin, Osman Nuri, *Türk Maarif Tarihi*, Eser Matbaası, İstanbul, 1977.
- Eroğlu, Muhammed, *Ebû Mansûr Mâtürîdî ve Te'vilâtü'l-Kur'ân*, İstanbul, 1987.
- Eş'arî, Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail, *Kitâbu Makâlâtül-İslâmiyyîn ve İhtilâfi'l-Musallîn*, Tas.: Hellmut Ritter, Weisbaden, 1980.
- Eş'arî, Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail, *İlk Dönem İslam Mezhepleri* (Makâlâtü'l-İslâmiyyîn Tercümesi), Terc.: Ömer Aydın-Mehmet Dalkılıç, Kabcacı, İstanbul, 2005.
- Eş'arî, Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail, *el-İbâne an Usûli'd-Diyâne*, Beyrut, Dâru İbn Zeydûn, tsz.
- Eş'arî, Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail, *Risâletu İstihâni'l-Havz fi İlmi'l-Kelâm*, Darü'l-Hadisî'l-Kettaniyye, Tanca, 2012.
- Ferhat, Ahmed Hasan, *el-Umme fi Delâletihâ'l-Arabiyyeti ve'l-Kur'âniyye*, Amman, 1983.
- Feyyûmî, Muhammed İbrahim, *el-Firaku'l-İslâmiyye ve Hakku'l-Ummeti's-Siyâsi*, Kahire, 1998.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi, *İmamîyye Şıtası*, İstanbul, 2008.
- Filibeli Ahmed Hilmi, *Üss-i İslâm: Hakâik-i İslâmiyyeye Müstenid Yeni İlm-i Akâid*, Hikmet Matbaa-i İslâmiyyesi, Dâru'l-Hilâfe, 1332.
- Gâlî, Kâsım b. el-Hasen, *Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, hayâtühû ve ârâühü'l-kelâmiyye*, Tunus, 1989.
- Gazzâlî, Ebu Hamid, *el-Erbain fi Usûli'd-Din*, Darü'l-Belhî, y.y., 1994.
- Gazzâlî, *Batnîliğin İçyüzü*, Terc.: Avni İlhan, Ankara, 1993.
- Gazzâlî, Ebu Hâmid *el-İktisâd fi'l-İ'tikâd*, Beyrut, 1983.
- Gazzâlî, Ebu Hâmid, *Filozofların Tutarsızlığı*, Terc.: Bekir Karlığa, Çağrı Yay. İstanbul, 1981.
- Gölcük, Şerafeddin, *Bâkîllânî ve İnsanın Fiilleri*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997.

- Gölcük, Şerafeddin, *Kelâm Tarihi*, Konya, Esra Yayınları, 1992.
- Gölcük, Şerafeddin-Toprak, Süleyman, *Kelâm*, Konya, 1988.
- Günaltay, Şemseddin *İslâm Öncesi Araplar ve Dinleri*, Ankara Okulu Yay, Ankara, 2013.
- Hamidullah, Muhammed, *İslâm'da Devlet İdaresi*, çev. Kemal Kuşcu, İstanbul, 1963.
- Harputî, Abdullatif, *Tenkîhu'l-Kelâm fi Akâid-i Ehli'l-İslâm*, İstanbul, 1330.
- Hasan Mahmud eş-Şafîi, *Kelâm'a Giriş*, Çev.: Süleyman Akkuş, Değişim Yay. İstanbul, 2009.
- Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, Beyrut, tsz.
- Hayyât, Ebu'l-Hüseyin, *el-İntisâr ve'r-Redd alâ İbni'r-Râvendî el-Mulhid*, Takd.: Muhammed Hicazî, Kahire, tsz.
- Hüseyin el-Avdat, *el-Arabu'n-Nasarâ*, Dimeşk, 1992.
- İsfahânî, Râğîb Ebu'l-Kâsım Huseyn b. Muhammed, *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân*, (nşr. M. Seyyid Gilânî), Kahire, 1961.
- İşık, Kemal, *Mâtürîdî'nin Kelâm Sisteminde İman, Allah ve Peygamberlik Anlayışı*, Ankara, 1980.
- İbn Abdürabbih, *el-İkdu'l-Ferîd*, Kahire, 1989.
- İbn Asakir, Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasan b. Hibetullah, *Tebyînu Kezibi'l-Müfterî fi mâ Nusibe ile'l-İmâm Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*, Darü'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut, 1979.
- İbn Funduk, *Târihu Beyhak*, Tahran, 1317/1938.
- İbn Hallikân, Ebu'l-Abbâs Şemseddin Ahmed b. Muhammed, *Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*, Mektebetü'n-Nehdati'l-Mısriyye, Kahire, 1948.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali el-Endelûsî ez-Zâhirî, *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâi ve'n-Nihal*, tsz.
- İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Kahire, tsz.
- İbn Kuteybe, *Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis*, Beyrut, tsz.

- İbn Kutluboğa, Kâsım b. Zeynüddîn, *Tâcu't-Terâcim fi men Sannefe mine'l-Hanefiyye*, (nşr. İbrahim Sâlih), Beyrut, 1412/1992.
- İbn Manzûr, Cemâlüddîn Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrerem, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut, 1380/1970.
- İbn Teymiyye, Takiyuddun Ahmed, *es-Siyâsetu's-Şer'iyye fi İslâhi'r-Râ'i ve'r-Ra'iyye*, Beyrut, 1988.
- İbnu'l-İmâd, *Şezerâtu'z-Zeheb*, Kahire, 1350-1351.
- İbnü'l-Hümâm, Kemal b. Şerîf, *el-Müsâyera*, İstanbul, 1979.
- İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Dâru'l-Müeyyessa, 1988.
- İbnü'l-Cevzî, *Menâkibu'l-İmâm Ahmed*, Kahire, 1988.
- İbnü'l-Esîr, *İslâm Tarihi (el-Kâmil fi't-Tarih Tercümesi)*, Terc.: M. Beşir Erarsoy, İstanbul, 1986.
- İbrahim, Eymen, *el-İslâm ve's-Sultân ve'l-Mulk*, Dimeşk, 1997.
- İmâd es-Sabbağ, *el-Ahnâf*, Dâru'l-Hasad, Şam, 2009.
- İmamoğlu, M. Ragıp, *İmam Ebû-Mansûr el-Mâtürîdî ve Te'vilâtü'l-Kur'an'daki Tefsir Metodu*, Ankara, 1991.
- İşcan, Mehmet Zeki, *Muhammed Abduh'un Dini ve Siyasi Görüşleri*, Dergâh Yay. İstanbul, 1998.
- İzmirli İsmail Hakkı, *Muhassalu'l-Kelâm ve'l-Hikme*, İstanbul, 1336.
- İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm, Birinci Kitab*, Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul, 1339/1341.
- İzmirli, İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1340-1343.
- Kâdi Abdulcebbar, *Şerhu Usûli'l-Hamse*, Kahire, 1965.
- Kalaycı, Mehmet, *Tarihsel Süreçte Eş'arilik-Mâtürîdilik İlişkisi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2013.
- Kalkaşendî, *Subhu'l-A'şâ*, Kahire, tsz.
- Karadaş, Cağfer, *Ana Hatlarıyla Kelâm Tarihi*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2013.

- Karadaş, Cağfer, *Bâkillâni'ye Göre Allah ve Alem Tasavvuru*, ArastaYayımları, Bursa, 2003.
- Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn an Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn*, İstanbul, 1941.
- Kaya, Veysel, *Fahreddîn Râzî'nin Mâtürîdilerle Tartışmaları ve Eleştirisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, UÜ, SBE, Bursa, 2007.
- Kefevî, Mahmûd b. Süleyman el-Hanefî, *Ketâibu A'lâmi'l-Ahyâr*, Esad Ef. Ktp., nr. 548.
- Kehhâle, Ömer Rıza, *Mu'cemu'l-Müellifin: Terâcimü Musannifi'l-Kütübi'l-Arabiyye*, Beyrut, 1959.
- Kemâl b. Ebî Şerîf, *Kitâbü'l-Müsâmera bi Şerhi'l-Müsâyera*, İstanbul, 1979.
- Kemalpaşazade, *Mesâilu'l-İhtilâf beyne'l-Eşâ'ira ve'l-Mâtürîdiyye*, thk. ve şrh Sa'îd Fûde, Amman: Dâru'l-Feth li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2009.
- Kılavuz, A. Saim, *Anahatlarıyla İslâm Akâidi ve Kelâm'a Giriş*, Ensar Neş., İstanbul, 2016.
- Kırca, Celal, *Kur'an ve Bilim*, İstanbul, 1996.
- Kuraşî, Muhyiddîn Ebû Muhammed Abdülkâdir b. Muhammed, *el-Cevâhiru'l-Mudiyye*, (Neşr.: Abdülfettâh Muhammed el-Hulv), Kahire, 1978-79.
- Kutlu, Sönmez, *İmam Matürîdî ve Matürîdilik*, Ankara, 2015.
- Kutlu, Sönmez, *Türklerin İslâmlaşma Sürecinde Mürcie ve Tesirleri*, Diyanet Yay. Ankara, 2000.
- Kutlu, Sönmez, vd, *İslâm Düşünce Ekolleri Tarihi*, Ankuzem Yay., Ankara, 2006.
- Kutlu, Sönmez; *İmam Matürîdî ve Matürîdilik*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2015.
- Laoust, Henry, *İslâm'da Ayrılıkçı Görüşler*, Çev. E. Ruhi Fiğlalı, Sabri Hizmetli, İstanbul, 1999.

- Leknevî, Ebu'l-Hasenât Muhammed Abdülhay b. Muhammed, *el-Fevâidu'l-Behiyye fi Terâcimi'l-Hanefiyye*, tsh. ve tlk, Muhammed Bedreddin Ebû Firas en-Nâ'sani, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, tsz.
- Leknevî, Muhammed b. Abdülhay b. Muhammed el-Hindî, *el-Fevâidu'l-Behiyye fi Terâcimi'l-Hanefiyye*, Beyrut, 1324/1887.
- M. M. Şerif, (Ed.) *İslâm Düşüncesi Tarihi*, İnsan Yay., İstanbul, 1990, 2014.
- Mağribî, Ali Abdülfettâh, *İmâmü Ehli's-Sünne ve'l-Cemâa, Ebû Mansûr el-Mâtürîdî ve Ârâuhu'l-Kelâmiyye*, Kahire, 1985.
- Makrizî, Takiyuddin Ahmed b. Ali, *el-Mevâ'izu ve'l-İ'tibâru bi Zikri'l-Hitati ve'l-Âsâr*, Kahire-1270, II/357.
- Malatî, Ebu'l-Hüseyin, *et-Tenbih ve'r-Redd alâ Ehli'l-Ehvâ ve'l-Bida'* Mektebetu'l-Meârif, Beyrut, 1968.
- Mâtürîdî, Ebû Mansur, *Kitâbu't-Tevhîd*, thk. Bekir Topaloğlu, Muhammed Aruçi, İsam Yayınları, Ankara, 2005.
- Maturîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, (neşr. Bekir Topaloğlu), Nizam Yayınevi, İstanbul, 2005-2010.
- Mehmed Vehbi Efendi, *Akâid-i Hayriye Tercümesi*, Ahmed Kamil Matbaası, İstanbul, 1340/1343.
- Menkûbers, Necmüddîn b. Yalınkılıç, *en-Nûru'l-Lâmi'*, Ayasofya Ktp., nr. 2311.
- Musa Kazım Efendi, *Külliyât: Dinî, İctimai Makaleler*, Evkaf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul, 1336.
- Müslim, İbnu'l-Haccâc, *Sahihu Muslim*, Tah. Muhammed Fuad Abdalbâkî, İstanbul, 1374/1955.
- Nesefî, Ebu'l-Mu'in, *Tabsiratü'l-Edille fi Usûli'd-Dîn*, nşr. Hüseyin Atay-Şaban Ali Düzgün, Ankara, 2003.
- Nesefî, Ebu'l-Mu'in Meymûn b. Muhammed *Tabsiratü'l-Edille fi Usûli'd-Dîn alâ Tarikati'l-İmâm Ebî Mansûr el-Mâtürîdî*, Neşr: Claude Salamé, Dımaşk, 1990.
- Nesefî, Ebu'l-Mu'in, *Tevhidin Esasları (Kitâbu't-Tevhîd li Kavâ'idi't-Tevhîd)*, Çev.: Hülya Alper, İstanbul: İz Yayıncılık, 2007.

- Nevbahî, Hasan b. Mûsâ, *Kitabu Firaki's-Şia*, thk. Abdulmunim Hafeni, Kahire, 1992.
- Öner, Necati, *Klasik Mantık*, Ankara, 1970.
- Öz, Mustafa, *Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri*, İstanbul, 2011.
- Özarslan, Selim, *Pezdevî'nin Kelâmi Görüşleri*, Ankara, 2013.
- Özcan Hanefî, *Mâtürîdî'de Dinî Çoğulculuk*, İstanbul, 1995.
- Özcan, Hanîfî, *Mâtürîdî'de Bilgi Problemi*, İstanbul, 1993.
- Özdiñç, Rıdvan, *Akul İrade Hürriyet: Son Dönem Osmanlı Dinî Düşüncesinde İrade Meselesi*, Dergâh Yay., İstanbul, 2013.
- Özerverli, M. Sait, *Kelâmda Yenilik Arayışları*, İsam Yayınları, İstanbul, 2008.
- Pezdevî, Ebu'l-Yusuf, *Muhammed b. Muhammed Ehl-i Sünnet Akâidi*, Terc.: Şerafeddin Gölcük, İstanbul, 1980.
- Râzî, Muhammed b. Ömer Fahreddîn, *Esâsü't-Takdîs (Allah'ın Aşkınılığı)*, Çev.: İbrahim Coşkun, İz Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- Râzî, Muhammed b. Ömer Fahreddîn, *Meâlimu Usûli'd-Dîn, (İslâm İnancının An Konuları)*, Terc.: Nadim Macit, Erzurum: İhtar Yayıncılık, 1996.
- Râzî, Muhammed b. Ömer Fahreddîn, *Mefâtihu'l-Gayb*, Beyrut, 1934.
- Rudolph, Ulrich, *Mâtürîdî ve Semerkant'ta Ehl-i Sünnet Kelâmı*, Çev.: Özcan Taşçı, Litera Yay., İstanbul, 2016.
- Sâbûnî, Nüreddin Ahmed b. Mahmûd, *el-Bidâye fi Usûli'd-Dîn* (nşr. Bekir Topaloğlu), İFAV Yay., İstanbul, 2012.
- Saffar, Ebû İshak, *Telhîsu'l-Edille li Kavâ'idi't-Tevhîd*, Müessesetü'r-Reyyan, Beyrut, 2011.
- Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdülkerim b. Muhammed, *el-Ensâb*, Neşr: Abdurrahman b. Yahyâ, 1980.
- Semerkandî, Şemsüddîn, *es-Sahâifu'l-İlâhiyye*, thk. Ahmed Abdurrahman Şerif, Kuveyt: Mektebetü'l-Felâh, 1985.

- Sezgin, Fuâd, *Târîhu't-türâsi'l-Arabî*, I-IX, Riyad, 1983-84.
- Sinanoglu, Mustafa, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de Nübüvvet* (basılmamış doktora tezi), M.Ü. SBE, İstanbul, 1995.
- Subkî, Abdülvehhab, Ebû Nasr Taceddin, *Tabakâtu's-Şafîyyeti'l-Kübrâ*, thk. Mahmûd Muhammed Tanahi vd., Kahire, 1964.
- Şalak, Fadl, *el-Umme ve'd-Devle*, Beyrut, 1983.
- Şehristânî, Abdülkerim b. Ebî Bekr Ahmed, *el-Milel ve'n-Nihal*, thk. Abdulaziz Muhammed el-Vekîl, Dâru'l-Fikr, Beyrut, tsz.
- Şinasi Gündüz, (Ed.) *Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yay., Ankara, 2007.
- Taberî, Ebû Câfer Muhammed b. Cerîr, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, Beyrut, Dâru'l-Fikr, 1987.
- Taftazânî, Sa'düddin Mesud b. Ömer, *Kelâm İlmi ve İslâm Akâidi*, Haz.: Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul, 2016.
- Tancî, Muhammed, "Abû Mansûr Mâtürîdî", *AÜİFD*. 1955, IV, 1-2, s. 1-12.
- Taşköprüzade, Ebu'l-Hayr İsamüddin Ahmed Efendi, *Miftâhü's-Sa'âde ve Misbâhu's-Siyâde fî Mevzuâtı'l-Ulûm*, thk.: Kamil Kamil Bekri, Abdülvahid Ebu'n-Nur, Dârü'l-Kütübî'l-Hadise, Kahire, 1968.
- Taylan, Necip, *Mantık, Tarihçesi, Problemleri*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996.
- Teftâzânî, Mes'ûd b. Ömer, *Şerhu'l-Makâsîd*, Neşr: Abdurrahman Umeyd, Kahire, tsz.
- Tehânevî, Muhammed Alâ b. Alî, *Keşşâfu Istilâhâtı'l-Fünûn*, İstanbul, 1988.
- Topaloğlu, Bekir, *Allah'ın Varlığı (İsbât-i Vâcib)*, 11. Bs., DİB Yayınları, Ankara, 2012.
- Topaloğlu, Bekir, *Kelâm İlmi Giriş*, Damla Yayınevi, İstanbul, 1981.
- Topaloğlu-İlyas Çelebi, *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, İsam Yayınları, İstanbul, 2015.
- Tunç, Cihat, *Kelâm (Sistematik)*, Erciyes Üniv. Yay., Kayseri, 1997.
- Uludağ, Süleyman, *İslâm'da İnanç Konuları ve İtikadî Mezhepler*, Marifet Yayınları, İstanbul, 2002.
- Uludağ, Süleyman, *Kelâm İlmi ve İslâm Akâidi Şerhu'l-akâid Ter-cümesi*, İstanbul, 1982.
- Ülken, H. Ziya, *Eski Yunandan Çağdaş Düşünceye Doğru İslâm Felsefesi*, *Kaynakları ve Etkileri*, Cem Yayınları, İstanbul, 1993.
- Ülken, H. Ziya, *İslâm Düşüncesi*, İstanbul 1946.
- Watt, William Montgomery, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri*, Çev.: Ethem Ruhi Fiğlalı, Birleşik Yay. İstanbul, 1998.
- Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, Mısır, 1323-1324.
- Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Udebâ*, Kahire, 1936-1938.
- Yavuz, Salih Sabri, *İslâm Düşüncesinde Nübüvvet*, İstanbul 1995.
- Yeprem, M. Saim, *İrade Hürriyeti ve İmam Mâtürîdî*, İstanbul 1990.
- Yıldırım, Ramazan, *Mu'tezile'nin Kelâmî Polemikleri*, İşaret Yay., İstanbul, 2012.
- Yörükân, Y. Ziya, *İslâm Akâidinde dair Eski Metinler*, *Ebû Mansûr Mâtürîdî'nin İki Eseri*, Ankara 1954.
- Yüksel, Emrullah, *Amidi'de Bilgi Teorisi*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1991.
- Yüksel, Emrullah, *Mâtürîdîler ile Eş'arîler Arasındaki Görüş Ayrılıkları*, Düşün Yay., İstanbul, 2012.
- Zâhirî, Necmedddin Muhtar Mahmut, *Risâletü'n-Nâsrâniyye*, tahk.: Muhammed el-Mısri, Kuveyt, 1994.
- Zehebî, Şemseddîn Muhammed b. Ahmed, *Mizanu'l-İ'tidâl*, Kahire, 1907.
- Zehebî, Şemseddîn Muhammed b. Ahmed, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1985.
- Zerzur, Adnan, *el-Hâkim el-Cüsemî ve Menhecuhu fî Tefsiri'l-Kur'an*, Dimeşk, 1970.

Zirikli, Hayreddin, *el-A'lâm, Kamus-ı Terâcim*, Beyrut, 1389/1969.

B. Makaleler, Ansiklopedi Maddeleri

Arslan, Şükrü, "İbnü'l-Hümâm es-Sivâsî'nin Edebi Şahsiyeti", *Kemaleddin İbn-i Hümâm'ın Hayatı, eserleri ve İlmi Kişiliği, (Sempozyum Kitabı)*, Sivas 1993.

Aydın, Ömer, "*Haberî Sıfatları Anlama Yolları*", İ.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, Sayı: 1, Yıl: 1999.

Baloğlu, Adnan Bülent "Sebülürreşâd Dergisinde 'Yeni İlm-i Kelâm' Tartışmaları", *İzmirli İsmail Hakkı Sempoyumu*, 24-25 Kasım 1995, s. 265-312.

Baloğlu, Adnan Bülent, "Doğru Bilgi Tanımına Ulaşma Çabası: Ebu'l-Muîn en-Nesefî Örneği", *DEÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (2003).

Bedir, Murteza, "Nesefî, Ebu'l-Berekât", *DİA*, XXXII, 2006.

Bulut, H. İbrahim, "Mucize", *DİA*, XXX, 2005.

Coşkun, İbrahim, "Teşbih ile Tenzih Arasında Âmidî'nin Allah'ın Sıfatlarını Yorumlamadaki Metodu", *DÜİFD*, 2001.

Çelebi, İlyas, "Mu'tezile", *DİA*, XXXI/397.

Çift, Sait, "Ebû Bekir el-Verrak", *DİA*, XXXIII, 2015.

Daudi, Khalid Zafarullah, "Hatm-i Nübüvvet", *DİA*, XVI, 1997.

Fiğlalı, Ethem Ruhi "Haricîler", *DİA*, XVI/169-174.

Götz, Manfred, "Mâtürîdî ve Te'vilâtü'l-Kur'an Adlı Eseri", *Der Islam*, Berlin 1969.

Hizmetli, Sabri, "İzmirli İsmail Hakkı'nın İlmî Şahsiyeti", *İzmirli İsmail Hakkı Sempozyumu*, 24-25 Kasım 1995, TDV Yay., Ankara 1996.

Hizmetli, Sabri, "Kemaleddin İbn Hümam es-Sivâsî'nin Kitâbü'l-müsayeresi ve İslam Düşünce Tarihindeki Yeri", *Diyanet İlmi Dergi*, XXIX, Eylül 1993, 3, s. 51-55.

Huleyf, Fethullah, "Ebû Mansûr Mâtürîdî: Hayatı ve Eserleri", Terc.: Mustafa Öz, *Diyanet Dergisi*, 1974, XIII/4, s. 316-319.

İlhan, Avni, "Ebû Hâşim el-Cübbâî", *DİA*, X/146-147.

İzğöer, Ahmet Zeki, "Beyâzîzâde Ahmed Efendi", *DİA*, VI, 1992.

Kafesoğlu, İbrahim "Selçuklular", *İA*, X/353.

Kalaycı, Mehmet, "Eşarilik ve Maturidiliği Uzlaştırma Girişimleri: Taceddin es-Sübkî ve Nûniyye Kasidesi", *Dini Araştırmalar*, 2012:15/40, s. 112-131.

Kalaycı, Mehmet, "Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi ve Eşarilik-Mâtürîdîlik İhtilafına İlişkin Risalesi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012:11/21, s. 99-134.

Koca, Ferhat, "İbnü'l-Hümâm", *DİA*, XXI, 2000.

Kutlu, Sönmez, "Va'd ve Va'id", *DİA*, XLII/414-415.

Mac Donald, Duncan Black, "Mâtürîdî", *İA*, VII, 404-406, İstanbul 1980.

Madelung, Wilferd, "The Westward Migration of Hanafi Scholars From Central Asia in the 11th to 13th Centuries", *AÜİFD*, XLIII (2002) Sy., 2 s. 41-55

Ocak, Ahmet Yaşar, "İbn Kemâl'in Yaşadığı XV. ve XVI. Asırlar Türkiye'sinde İlim ve Fikir Hayatı", *Şeyhu'l-İslâm İbn Kemal Sempozyumu*, T.D.V. Yay., Ankara, 1989.

Özen, Şükrü, "Hilaf", *DİA*, Ankara, 1998.

Öztürk, Mustafa; Mertoğlu, Mehmet Suat, "Zemahşerî", *DİA*, XLIV/235-238.

Shamsy, Ahmed, "The Social Construction of Orthodoxy", *The Cambridge Companion to Classical Islamic Theology* haz. Tim Winter, Cambridge: CUP, 2008.

Tancî, Muhammed, "Abû Mansûr Mâtürîdî", *AÜİFD*. 1955, IV, 1-2, s. 1-12.

Tunç, Cihat, "Bişr b. Mu'temir", *DİA*, VI/223-224.

- Uğur, Ahmed, "Mâtürîdî'nin Zamanında İslâm Âlemine Kısa Bir Bakış", *Gevher Nesibe Tıp Fakültesi Dergisi*, Kayseri 1986.
- Wensinck, A. J., "Abu Hafs Omar Nacm al-Din", *İA*, IX, 1964.
- Yaltkaya, M. Şerafettin, "Türk Kelâmcıları", *DFİFD*, XXIII, İstanbul 1923.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "A'lâmü'n-nübüvve", *DİA*, II, 1989.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "Cübbâî, Ebû Ali", *DİA*, VIII/99-102.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "Eş'ariyye", *DİA*, XI, 1995.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "Mâtürîdiyye", *DİA*, XXVIII, 2003.
- Yazıcıoğlu, M. Sait, "Mâtürîdî Kelâm Ekolünün İki Büyük Simâsı, Ebû Mansur Mâtürîdî ve Ebu'l-Muîn en-Neseî", *AÜİFD.*, (1985), c. XXVII.
- Yeşilyurt, Temel, "Ebu'l-Berekât en-Neseî ve el-Umde Adlı Eseri", Haran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3, (1997).
- Yörükân, Y. Ziya, *İslâm Akâidinde dair Eski Metinler, Ebû Mansûr Mâtürîdî'nin İki Eseri*, Ankara 1954.
- Yörükân, Yusuf Ziya, *İslâm Akaid Sistemindeki Gelişmeler ve Ebu Mansûr İmam Mâtürîdî*, *AÜİFD*, Ankara 1953/2, IV, 1-2.
- Yurdağür, Metin, "Kâdî Abdülcebâr", *DİA*, XXIV/103-105.